

Analytické metody

Klasické metody

Instrumentální metody

Klasická analýza	Instrumentální analýza
Vysoká přesnost stanovení až 0,1% rel.	Proměnlivá přesnost stanovení 5 -10 -20 % rel.
Stanovitelnost analytu do cca 0,1 %	Stanovitelnost analytu do 10^{-4} - 10^{-10} %, ale může být i nižší
Založena na základním chemismu	Založena na fyzikálně-chemických, ale častěji na fyzikálních dějích
Vážková a odměrná analýza	Elektroanalytické, optické, separační instrumentální metody

Analytické metody

Kvalitativní stanovení= zjištění přítomnosti látek (co?)

Kvantitativní stanovení = zjištění množství látek (kolik?)

Validace analytických metod

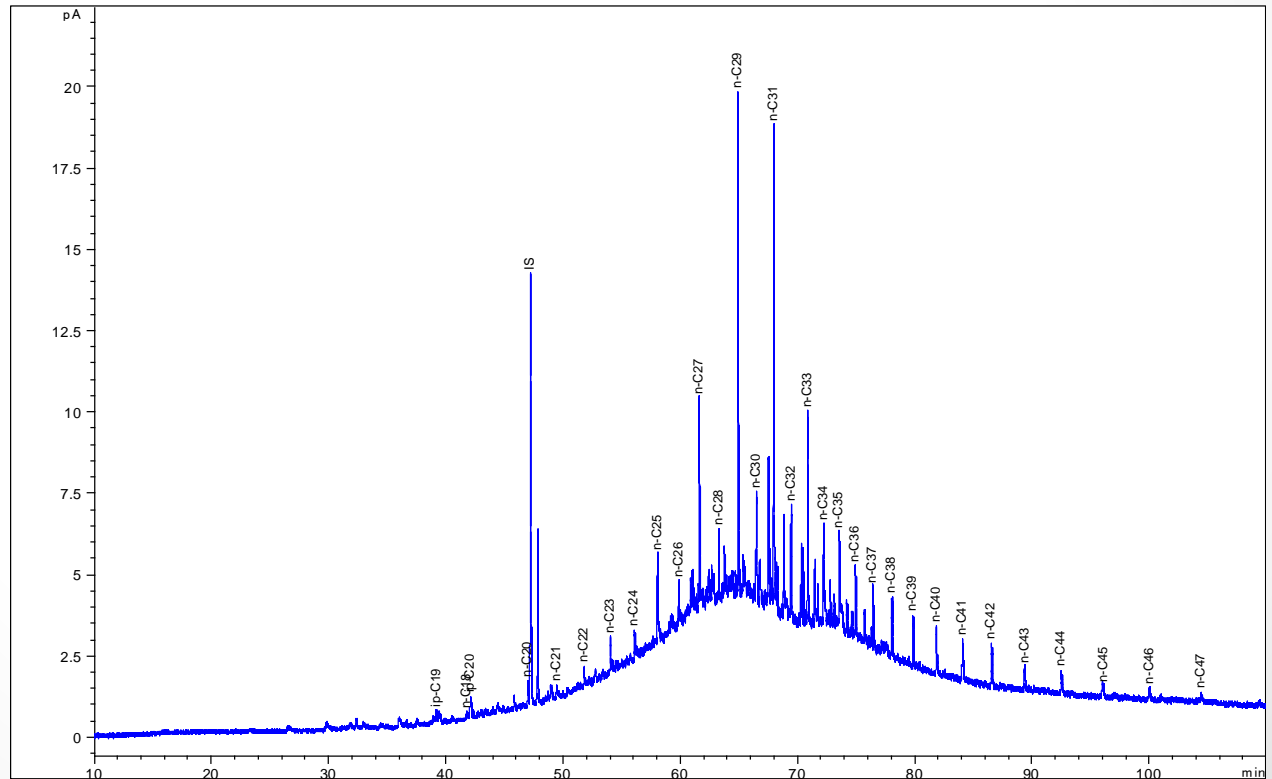
Validace - prokázání toho, že použitý postup je vhodný pro zamýšlené použití. Kritický je výběr **validačních parametrů** - základní kritérium jak získat dostatek údajů, aby bylo možno posoudit, zda metoda či systém, jsou vhodné pro zamýšlený účel.

Kalibrace – postup, kterým se navazuje měřidlo na státní etalony. Jedná se o určení vztahu mezi výstupní a vstupní veličinou, platného pro měřicí systém.

Kvantitativní analýza

Metoda interního standardu (IS)

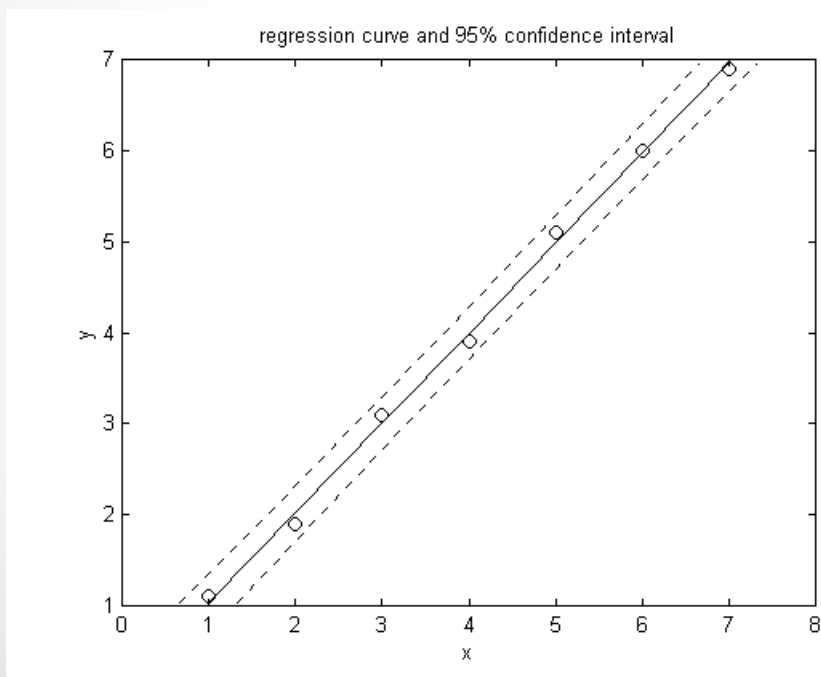
IS = látka, která se ve analyzovaném vzorku nevyskytuje. Znamé množství IS se přidá do vzorku. Podle poměrného zastoupení IS se stanoví obsah požadovaných složek.

Kvantitativní analýza

Metoda kalibrační přímky

- připravíme sadu vzorků o známém složení, stanovíme závislost odezvy na koncentraci standardu v předpokládaném rozmezí ve vzorku.

Kalibrační přímka s 95% intervalem spolehlivosti

Validace

- ✓ potvrzení prostřednictvím skutečných pozorování, měření a zkoušení, že **požadavky na zamýšlené použití nebo aplikaci jsou splněny**
- ✓ zahrnuje sérii experimentů, jejich matematicko-statistické zpracování které prokáže při opakovaném použití reprodukovatelné výsledky
- ✓ je třeba přesně definovat podmínky, za kterých je metoda použitelná

pravidla validace

- validovat celou metodu
- validovat celý rozsah koncentrací
- validovat v rozsahu všech uvažovaných matric

Průběh validace

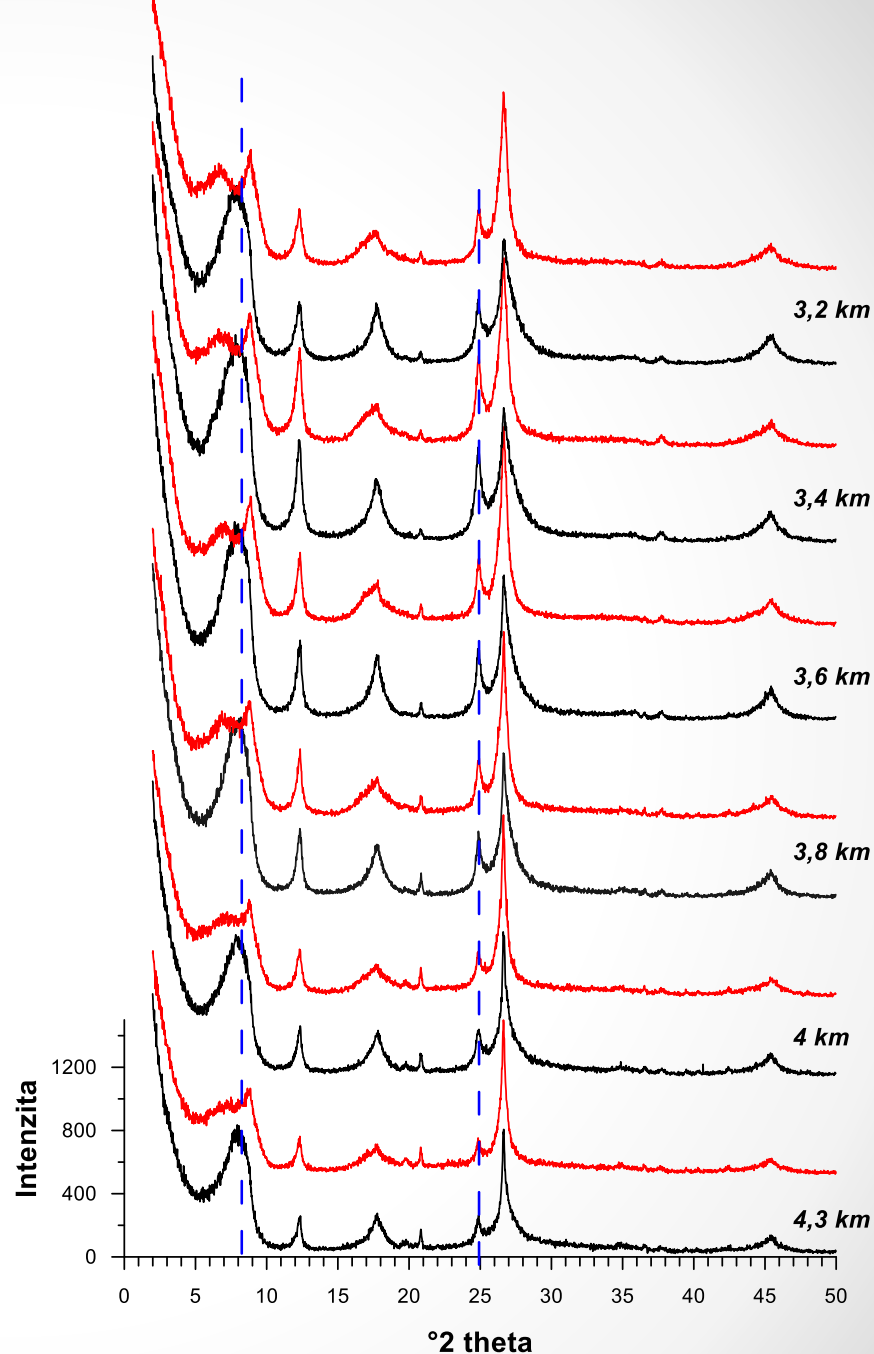
- stanovení pracovních charakteristik dané analytické metody
- stanovení rozsahu a omezení dané analytické metody
- identifikace ovlivňujících parametrů, které mohou měnit pracovní charakteristiky dané analytické metody
- jaký analyt můžeme stanovit, v jaké matici, za přítomnosti jakých interferentů?
- za jakých definovaných podmínek můžeme dosáhnout předem určenou nejistotu?

Charakteristiky metody

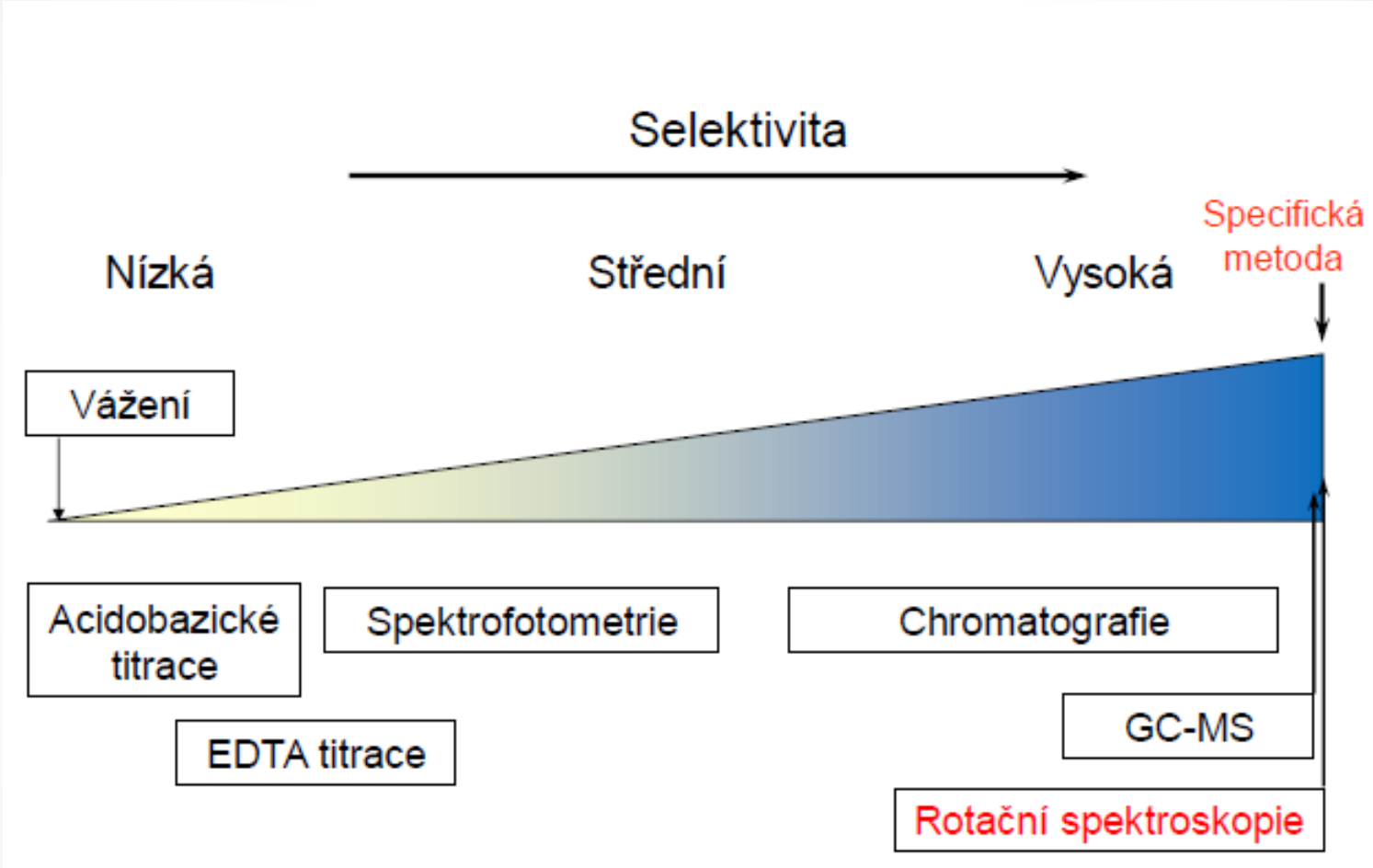
- selektivita, specifičnost
- výtěžnost
- linearita, pracovní rozsah, citlivost
- LOD, LOQ
- Opakovatelnost
- Robustnost
- rozšířená nejistota

Selektivita (Selectivity)

- udává rozsah, do kterého může být jednotlivý analyt stanoven v komplexní směsi, aniž by došlo k interferenci s ostatními složkami ve směsi. O metodě, která je naprosto selektivní pro analyt nebo skupinu analytů, říkáme, že je specifická.

Výtěžnost (recovery)

- míra pravdivosti analytické metody
- udává míru schopnosti měřicí metody (postupu) postihnout měřeným signálem veškerý analyt přítomný ve vzorku
- je mírou účinnosti metody
- je podíl rozdílu mezi údaji měřicího systému při měření vzorku se známým přidaným množstvím analytu a vzorku bez přídavku

$$R = \frac{\textit{nalezená \_ hodnota}}{\textit{referenční \_ hodnota}}$$

referenční hodnotu obdržíme z:

- CRM (certifikovaného materiálu) $R = \frac{C_{\textit{nalezená}}}{C_{\textit{CRM}}}$

- spiku čisté látky $R = \frac{C_{\textit{nalezená}} - C_{\textit{matrice}}}{C_{\textit{spike}}}$

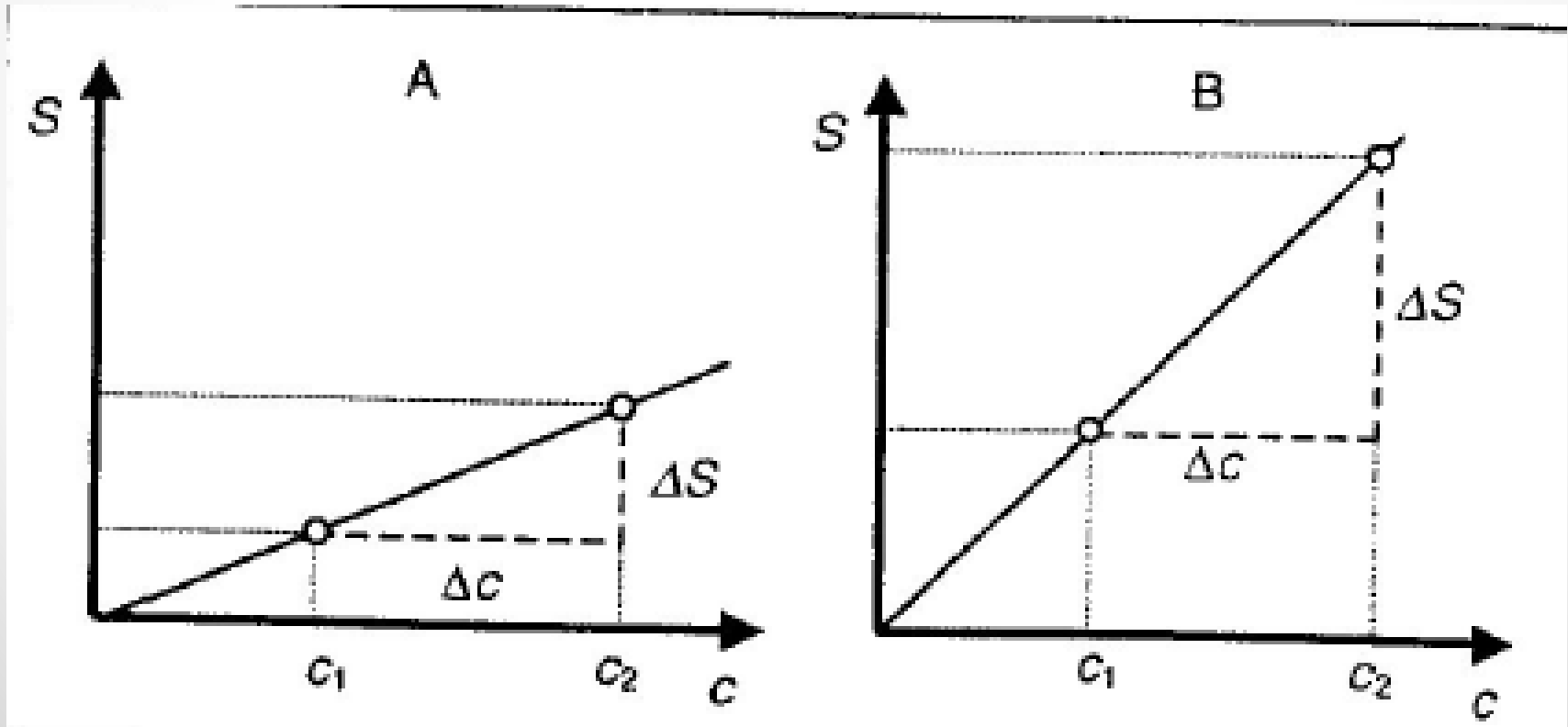
Čím je R blíže k 1,
tím je menší vychýlení metody a
pravdivost metody je vyšší.

Citlivost = směrnice kalibrační přímky.

- změna odezvy měřicího zařízení dělená odpovídající změnou nezávislé proměnné

Je-li citlivost závislá na matrici, nepostačuje kalibrace na čisté látky.

Podíl změny odezvy měřicího zařízení a odpovídající změny podnětu.

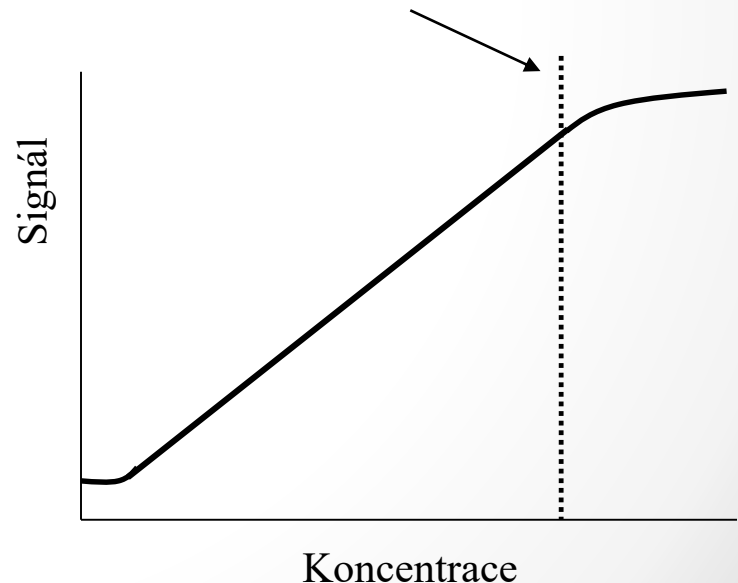
Linearita (Linearity)

schopnost metody poskytnout výsledky zkoušky přímo úměrné koncentraci analytu.

Je zjišťována analýzou vzorků s koncentracemi analytu, které pokrývají deklarovaný rozsah metody.

Vzorky, použité k určení linearity, mají být analyzovány v sériích 3 - 5 replikátů.

Mez linearity, Limit of Linearity (LOL)

Rozsah (Range)

rozsah mezi mezí stanovitelnosti (LOQ) a mezí linearity (LOL)

Oblast v níž metoda poskytuje použitelné výsledky. Metody mají obvykle rozsahy v rozmezí dvou řádů. Některé metody však mají rozsah v hodnotách pěti i šesti řádů.

Pracovní rozsah je obecně rozsáhlejší než lineární rozsah. Aby byla metoda účinná, nemusí být vztah mezi odezvou a koncentrací naprosto lineární. Použijí se pak nelineární regresní metody.

Mez stanovitelnosti - LOQ (Limit of quantification)

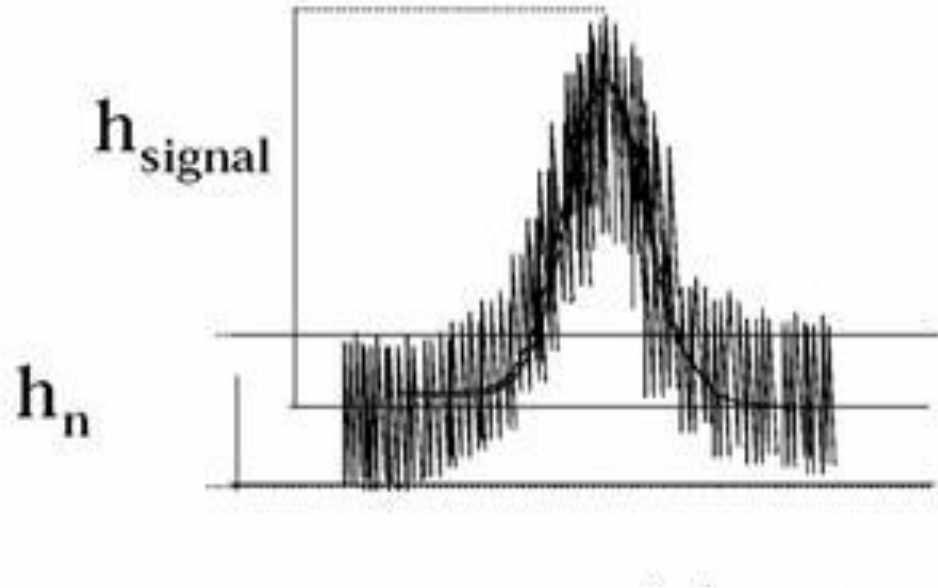
nejnižší množství analytu ve vzorku, které může být stanoveno jako exaktní hodnota s předem zadanou nejistotou.

Je to nejnižší koncentrace analytu, jež může být stanovena s přijatelným stupněm správnosti a přesnosti.

určuje se z hodnot analytického signálu

Desetinásobek šumu směrodatné odchylky slepého pokus

Mez stanovitelnosti - LOQ (Limit of quantification)

$$\text{LOD} = 3 \cdot h_n / m$$

$$\text{LOQ} = 10 \cdot h_n / m$$

h_n = šum na základní linii
 m je směrnice kalibrační křivky

**Desetinásobek šumu směrodatné
odchyly slepého pokus**

Mez detekce = MD, LOD – Limit od detection

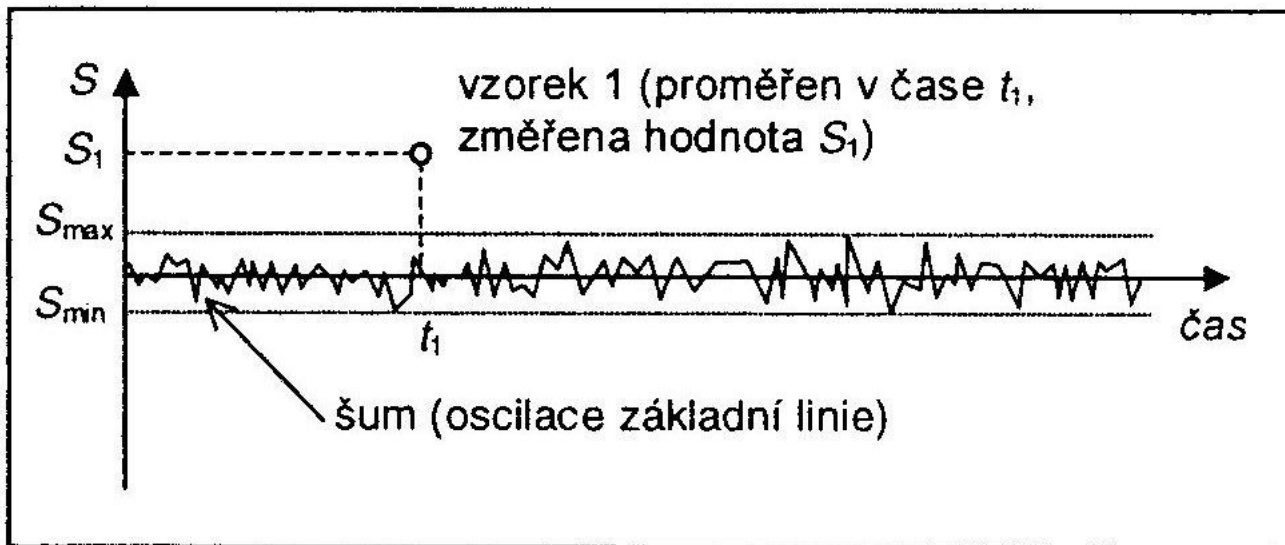
nejmenší množství složky ve vzorku, které lze stanovit

signál statisticky významně odlišný od šumu.

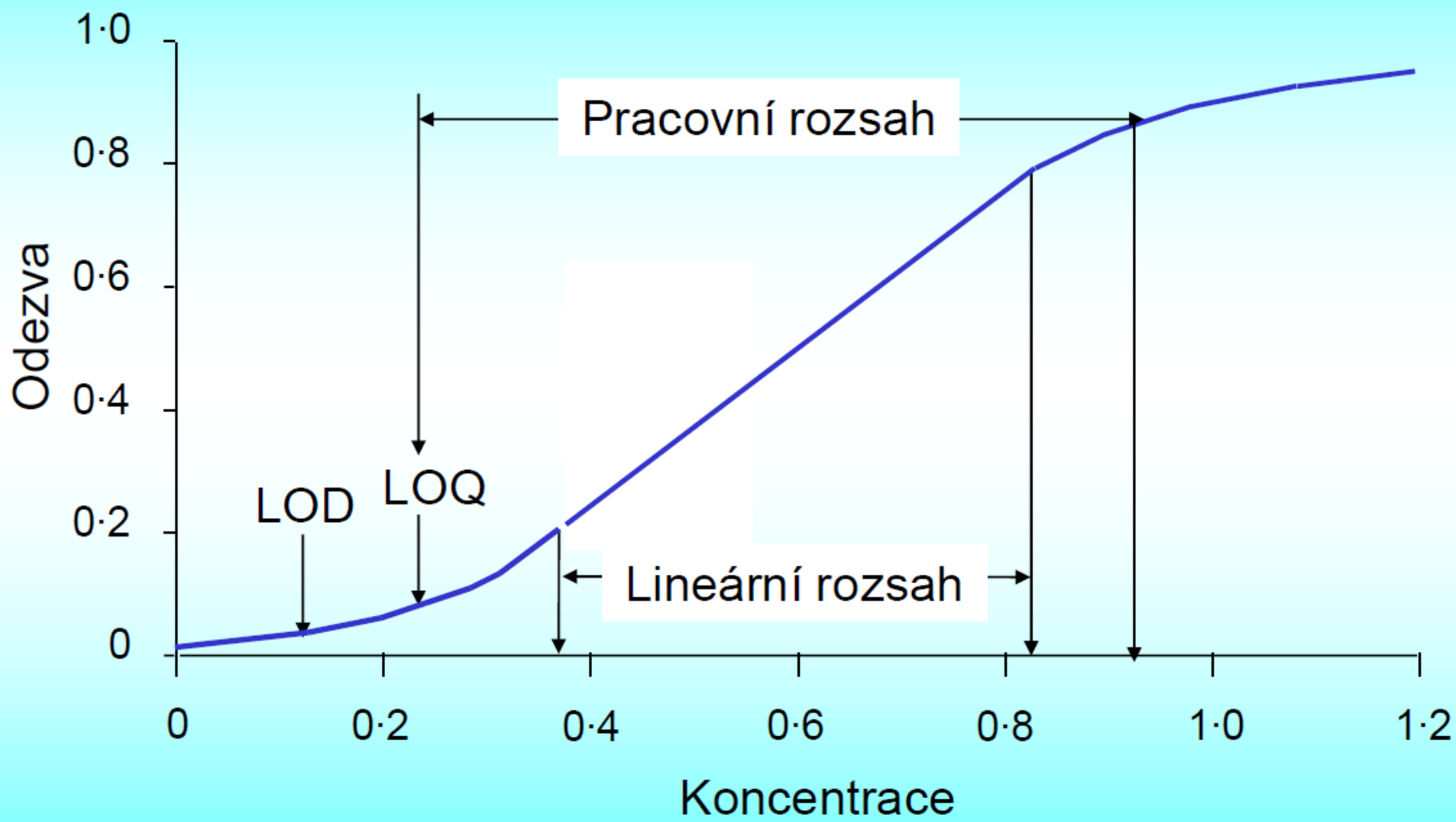
Opakované měření slepého vzorku - hodnoty oscilující kolem nuly = **šum**.

Měření vzorku za stejných podmínek - signál S , musí dostatečně převyšovat šum.

trojnásobek šumu směrodatné odchylky slepého pokusu

Rozsah (Range)

rozsah mezi mezí stanovitelnosti (LOQ) a mezí linearity (LOL)

Oblast v níž metoda poskytuje použitelné výsledky. Metody mají obvykle rozsahy v rozmezí dvou řádů. Některé metody však mají rozsah v hodnotách pěti i šesti řádů.

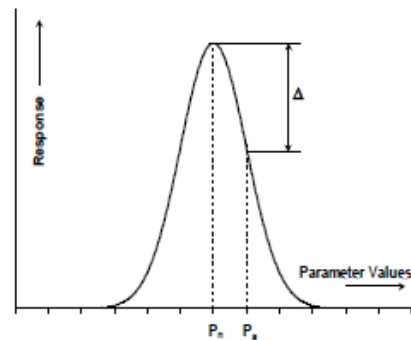
Pracovní rozsah je obecně rozsáhlejší než lineární rozsah. Aby byla metoda účinná, nemusí být vztah mezi odezvou a koncentrací naprosto lineární. Použijí se pak nelineární regresní metody.

Robustnost (Robustness)

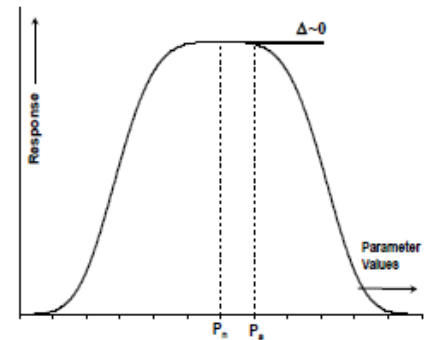
- míra kapacity zůstat netečný vůči malým, ale záměrným změnám parametrů metody a poskytuje indikaci o jeho spolehlivosti během obvyklého používání.

Změna podmínek může nastat pro případ mezilaboratorních zkoušek (jiná laboratoř, analytik, instrument) nebo změnou podmínek v jedné laboratoři (teplota, koncentrace, doba extrakce).

Nerobustní parametr

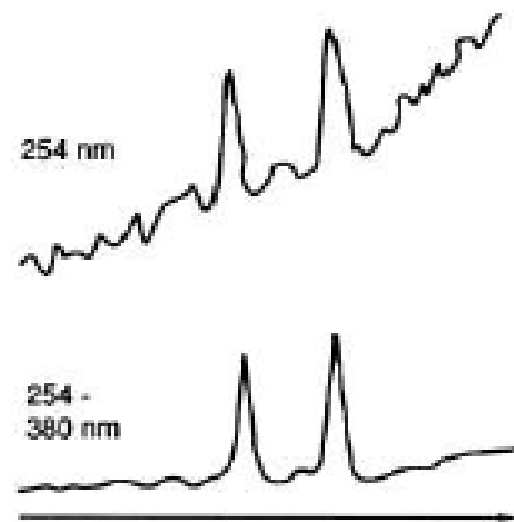
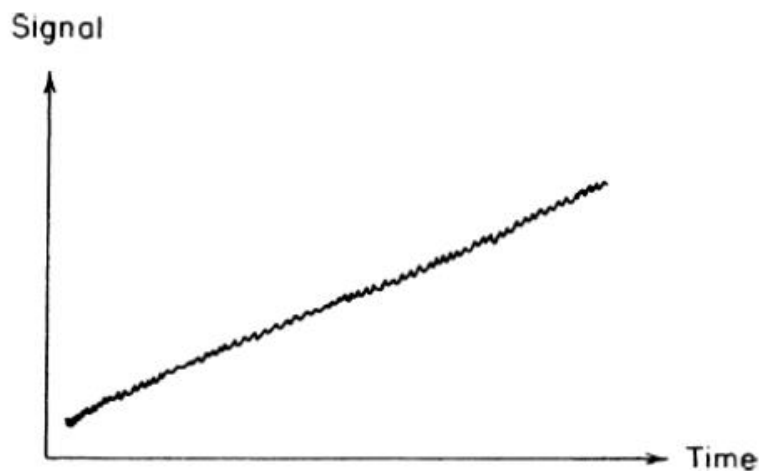
Robustní parametr

Drift základní linie měřicího přístroje

Spojitá nebo přírůstková změna indikace v čase způsobená změnami metrologických vlastností měřicího přístroje.

- odchylka základní linie v čase, projevuje se nárůstem směrnice

Nejistota výsledků měření

Nejistota měření

- znamená pochybnost o exaktnosti výsledku měření
- je parametr související s výsledkem měření, který charakterizuje rozptyl hodnot, které by bylo možno důvodně přiřadit měřené veličině
- má podobu rozsahu (intervalu)

nelze použít ke korekci výsledku

Chyba měření

- rozdíl mezi individuálním výsledkem a skutečnou hodnotou měřené veličiny
- má diskrétní hodnotu

lze ji využít ke korekci výsledku

Typy nejistot

Typ 1:

- vyhodnocena pomocí statistických metod z naměřených údajů a vyjádřena ve formě směrodatné odchylky

Typ 2:

- vyhodnocena jinak než statistickou analýzou výsledků (předchozí experimenty, údaje z literatury, informace výrobce a expertní odhad)

Přesnost (Precision)

Těsnost souhlasu mezi nezávislými výsledky zkoušky, získanými za předem specifikovaných podmínek.

Závisí na rozdělení náhodných chyb a nemá vztah ke skutečné hodnotě. Obvykle se uvádí ve formě směrodatné odchylky.

Menší přesnost je vyjádřena větší směrodatnou odchylkou.

Opakovatelnost (Repeatability):

Přesnost za podmínek opakovatelnosti. Vyjadřuje těsnost souhlasu mezi výsledky nezávislých měření stejného analytu, provedených stejnou metodou, stejným pracovníkem, na stejném přístroji, na stejném místě, za stejných podmínek v krátkém časovém intervalu.

Opakovatelnost je vlastností metody, ne výsledku.

Mez opakovatelnosti (Repeatability limit) – Hodnota, o níž lze s pravděpodobností 95 % předpokládat, že bude pod ní ležet nebo jí bude rovna absolutní hodnota rozdílu mezi dvěma výsledky zkoušek (měření), které byly získány za podmínek opakovatelnosti.

Reprodukovatelnost (Reproducibility):

Přesnost za podmínek reprodukovatelnosti. Vyjadřuje těsnot souhlasu mezi výsledky měření stejného analytu ve vzorcích stejného materiálu, kdy jsou jednotlivá měření prováděna za různých podmínek (pracovník, přístroj, místo, podmínky, čas, avšak stejná metoda). Okružák

Mez reprodukovatelnosti (Reproducibility limit) – Hodnota, o níž lze s pravděpodobností 95 % předpokládat, že pod ní bude ležet nebo jí bude rovna absolutní hodnota rozdílu mezi dvěma výsledky zkoušek (měření), které byly získány za podmínek reprodukovatelnosti.

Regulační diagram: je nástroj statistické regulace procesu (SPC z anglického Statistic Process Control)

graf, který se používá ke znázornění změn procesu resp. jeho klíčové metriky v průběhu času.

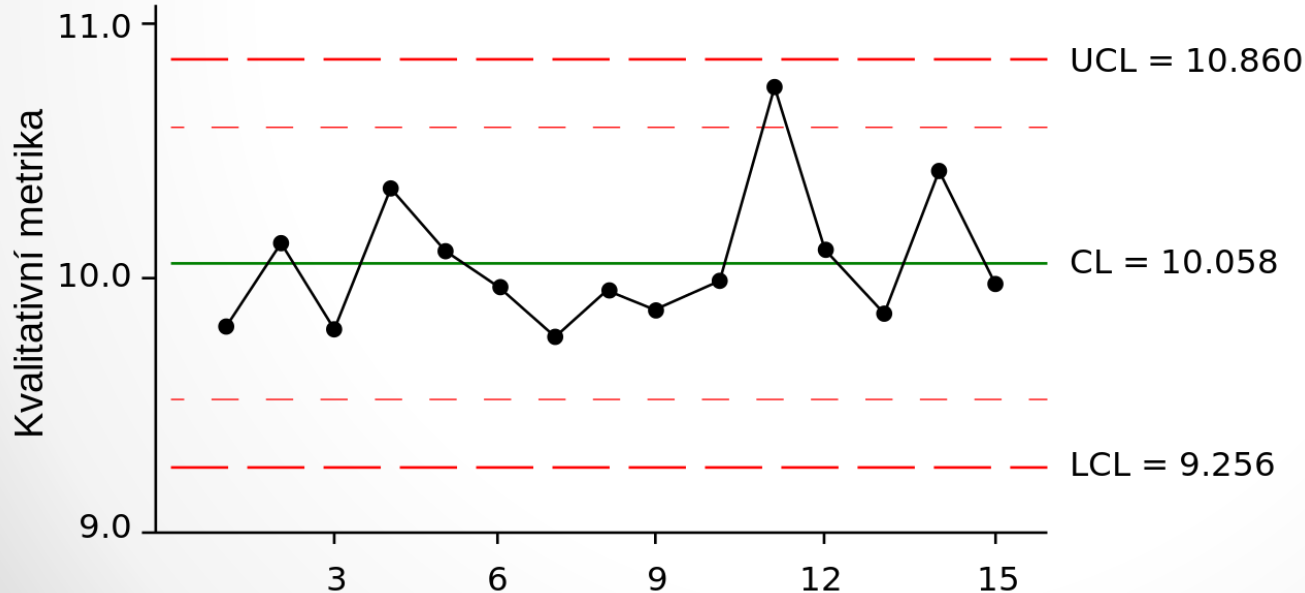
Regulační diagram má vždy označenu střední hodnotu (*CL - Central Line*) a horní a dolní regulační mez (*UCL – Upper Control Line* a *LCL – Lower Control Line*), tzv. akční meze, které jsou určeny buď z historických dat, nebo jsou cílovou hodnotou určenou předpisem. Z časového průběhu diagramu je možné udělat závěr zda je chování procesu či metriky regulované, nebo zda je nepředvídatelné (mimo kontrolu).

IŠIKAWA, Kaoru. *Introduction to Quality Control*. 1. vyd. Tokyo : 3A Corp, 1990. ISBN 9784906224616. OCLC 23372992. S. 98.

Nancy R. Tague. *Seven Basic Quality Tools* [online]. Milwaukee, Wisconsin: American Society for Quality, [cit. 2010-02-05]. (The Quality Toolbox.) S. 15.

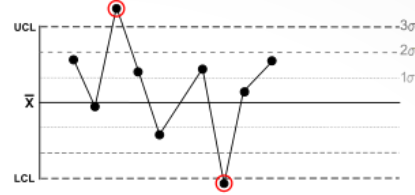
Regulační diagram:

Regulační diagramy tak mohou být použity například ke kontrole stability procesu, tedy zjistit zda proces funguje jako stabilní systém s náhodnými vlivy působícími v malém rozsahu (systém s inherentní variabilitou) označovaný též jako proces ve „statisticky zvládnutém stavu“, případně zda dochází ke zlepšení či zhoršení tohoto stavu. Regulační diagram poskytuje uživatelům on-line pohled na chování procesu.

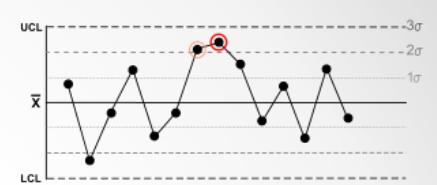

Regulační diagram:

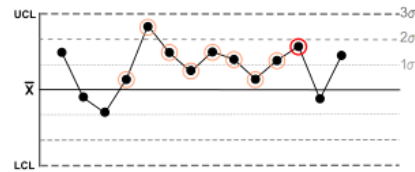
Rule 1: One point is more than 3 standard deviations from the mean

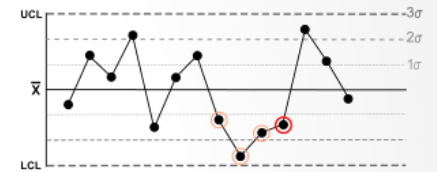
Rule 5: Two (or three) out of three points in a row are more than 2 standard deviations from the mean in the same direction

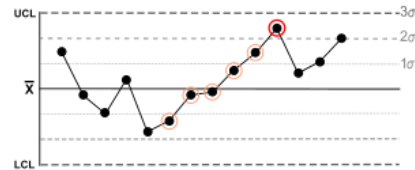
Rule 2: Nine (or more) points in a row are on the same side of the mean

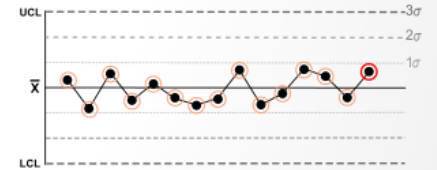
Rule 6: Four (or five) out of five points in a row are more than 1 standard deviation from the mean in the same direction

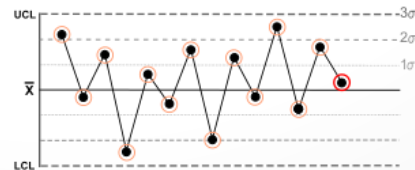
Rule 3: Six (or more) points in a row are continually increasing (or decreasing)

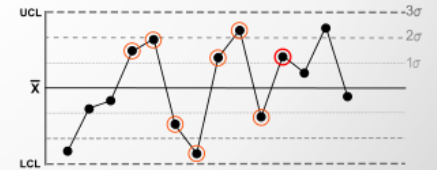
Rule 7: Fifteen points in a row are all within 1 standard deviation of the mean on either side of the mean

Rule 4: Fourteen (or more) points in a row alternate in direction, increasing then decreasing

Rule 8: Eight points in a row exist with none within 1 standard deviation of the mean and the points are in both directions from the mean

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Poster_-_Control_Charts_for_Nelson_Rules.svg

Regulační diagram:

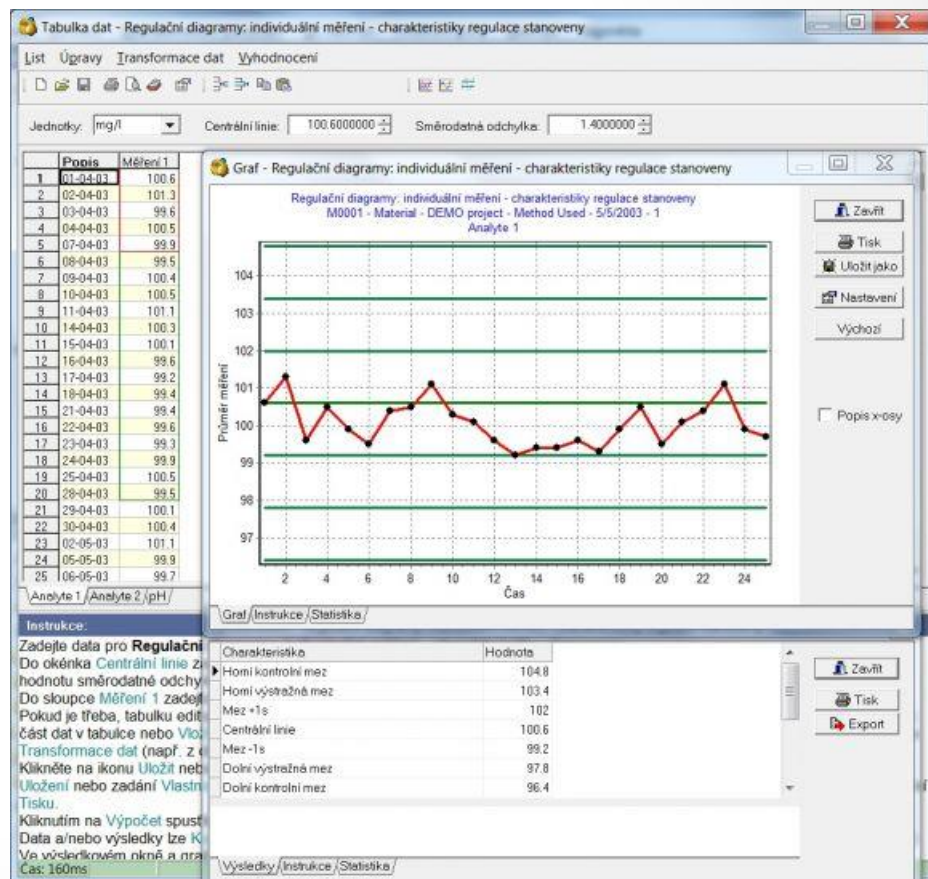
Profesionální sw. pro tvorbu, např.:

Effichem - <http://www.effichem.cz/>

Statistica - <http://www.statsoft.cz/>

Třeštík - <http://www.trestik.cz/statisticke-nastroje-pro-spc>

A mnoho jiných, **ale**
velmi jednoduše lze připravit v
jakémkoliv tabulkovém procesoru
(MS Excel) i manuálně na papíře.

<http://www.effichem.cz>